

bala locució adv. «en retour, en échange, en compensation», accs. que encara compendrem millor tenint en compte altres formes de l'arrel: *qâbal* «donner une assignation en paiement de qqn.» (Beaussier), *taqâbbal* «se charger d'extorquer à qqn. une certaine somme» (Dozy). De la vida del mot entre els nostres moros ens dóna testimoni *RMa.* amb *muqâbala* «emendare, opponere». En lloc de partir d'aquella pronúncia vulgar del femení, també podria ser que hi hagués un masculí àrab de forma una mica diferent, propi del parlar dels jueus arabitzats i després caigut en desús; sigui com vulgui aquest detall, el significat fonamental degué ser el de 'retribució', 'donatiu en pagament d'alguna cosa'.

En català en tenim testimonis literaris, amb el significat d'«interessos», «usura». Així BMetge: «Record-us quant plasers hagués / en temps de la prosperitat; / pagats-me ço que us he prestat / e siam amics com dabans / --- / Digats: què us par dels *mogobells*? / Han pres a vostre juy bell tomb? / --- seran vells / ---» (*Fort. e Prud.*, NCL., 77.21); massa ho sabia l'autor, car la reina Violant havia hagut d'ordenar al seu tresorer (el 1391) que l'absolgués d'un cert deute que havia contret «per viam *mogubilliorum*». En Eiximenis es tracta ja de la usura criminosa: «Diràs si has peccat en furt o en rapina, o consentit; si as comesa usura o fals *mogobell*», *Dones*, § 328 (*mogubell* I, *mongobell* A, 224r2); «consella Gòrgias, gran filòsof, que de la comunitat sien foragitats tractadors de usures, de *mogubells* e de tota trafegueria», *Regiment* (NCL. XIII, 173.27).

Hi afegeixo altres cites que ens en dóna l'*InuLC*, d'on he estret ja les dues primeres: «Pro *mogobello* 85 dierum» 1375, «--- ab usures e *mogubels*» 1379, «les messions e-ls *mogobells* que nós pagam» 1384, «los *mongobells* qui són incloses en les dites 100 liures» 1390, «--- les quals a *mogobell* --- havia manlevades» 1410; vegeu-ne encara algunes cites de fi segle XIV i c. 1400 en els *Dag.* i *AlcM.* És probable que el mot àrab vagi passant directament (més que per via del català) als mercaders pisans, car allà es troba *mocobello* sovint des de 1343 amb el sentit de 'recompensa per un servei rebut', 'quantitat que es paga per un suborn o extorsió' («donativo, estorsione», Guarnerio), i a Sardenya, on figura en antics textos legals, i Spano defineix *muccubellu* com a «donativo, imposta, regalo», veg. un estudi de MLWagner, *ZRPh.* XI, 621-2, que ja intuïa una etimologia àrabiga, sense acabar de precisar-ne el significat.

DERIV.: *Mogubellar* 'prestar amb usura'; parlant dels jurats de València: «us han consellat e fets fer contractes a *mogubells* e a barats, ab tan sobercs logres e tan excessives pèrdues --- que-us consellen e-us fan fer, Senyor, cartes debitòries, lretres e albarans de gràcies e grans quantitats per logrejar, que ells apellen *mogubellar*, a si mateix e a altres, en dan vostre, Senyor», a. 1396 (cita que junt amb la de 1391 dóna Riquer en la seva ed. de BMetge, 92, 223). +*Reremogabell* 'interès compost': «s'engage à payer --- avec l'intérêt et l'intérêt des intérêts: ab *mogabell* e rere-

mogabell», a. 1385 (Desplanques, *Archives de Thuir*, p. 10).

Gabet, V. *gavet*

GÀBIA, del ll. *CAVĒA* id. (possiblement derivat, o almenys afi, primàriament o secundària, de *CAVUS* 'buit de dins, balmat'). □ 1.^a doc.: S. XIII, tant en l'acc. nàutica (1249), com en la d'espècie de caixa per a animals o persones.

La *Lleuda de Cotlliure* de 1249 es refereix a la dels vaixells: «tota nau ab *gàbia*, paga 5 sous, 5 drs.; leyn cubert, paga 5 s., 2 drs. --- laüt de barcha qui no port govern, 4 drs.» (RLR IV, 244); també en el *Consolat*: «tot lleny qui no rem, e que haja *gàbia*, fa aytal capítol com nau» (ed. Moliné, § 306); «parts dels vaxells --- la *gàbia*: corbis», OPou (*ThPu.*, 70). L'*InuLC* l'assenyala també en un doc. de 1330: «leyn» cubert que port *gudbia*, i hi afegeix una dotzena de testimonis del S. XIV, alguns amb aquesta acc., la majoria en l'altra; «trobarà allà per divisa una *gàbia* de nau, posada sobre un arbre qui no té fruyt, ni fulla, ni flor, que ha nom Seques Amors», JoMartorell (Ag. I, 198).

Sembla que als vaixells de guerra s'aplicà també a estructures defensives més prop de la coberta: «al colp que lo vexell se veu en perill de batalla, tentost deu dreçar *gàbia* e gates si pot, e d'aquí combatre fort l'enamic», Eiximenis (*Regiment*, § 336). Aqueixes accepcions no difereixen primitivament de la denominació d'una vela, a la qual es va aplicar perquè davallava de la *gàbia* o cofa dels pals de la nau; i es troben textos que semblen parlar alhora de l'una i l'altra, sigui alternativament sigui juntes, sigui per la forta consciència que hi ha de la identitat essencial: «qui serà l'home valent - que a la *gàvia* pujarà? / --- quant és a *mitjanta* *gàvia* - don Lluís se posa a cantà / ---», MilàF (*Romillo.*, 206G).

L'acc. nàutica, relativa a la cofa d'un arbre de vaixell, no és més que una aplicació especial del significat bàsic, perquè l'observador mariner que s'hi posava estava protegit per una espècie d'encaixament o barana que el mantenia a dalt quan brandava la nau. De les altres accs. la més trivial, relativa als ocells i altres animals, no es troba des de menys antic, i consta en Lllull i en bastantes fonts del S. XIV: «unam *gabiam* de calandri», «una *gàbia* d'esquirol(l)» en docs. ross. de 1363 i 1370 entre els ja citats; «Car, con ell ans que anàs en Espanya, volgués sacrificar en la ciutat de Lavínia --- volent traure los ocells de la *gàbia* en la qual eren closos o tanquats, escaparen de la dita *gàbia* e volaren en la silva situada prop del loc del sacrifici», Ant. Canals (*Valeri M.*, § 8); «és dels ocells qui són nudrits en *gàbies*, ab delicades viandes, emperò si poden escapar, totes les cortesies a ells fetes, e les viandes a ells donades, menysprehen, e fugen a les ombres dels arbres, e aquí estan ab major alegria», *Boeci* de Genebreda (113); «los aucells e bísties qui mengeren erba e gra, viven ensemps en lo món, pacíficament, axí an *gàbies*, com an cor<e>al(l)s», *Doctr. Moral* d'En Pacs, 37; etc.